

Jan van der Winden
Ecology

research &
consultancy

Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het Ijsselmeergebied in 2020

Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Sovon Vogelonderzoek Nederland en vormt onderdeel van het project Meetnet slaapplaatsen 2020/2021.

J. van der Winden 2020. Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied in 2020. Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021. Rapport 20-05, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het Ijsselmeergebied in 2020

Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021

J. van der Winden

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Inleiding	3
2. Telgebieden en methode	5
3. Aantallen sterns op slaapplaatsen	7
3.1. Zwarte stern	7
3.2. Reuzenster en visdief	9
3.3. Conclusies	10
4. Dankwoord	11

*In 2020 waren er wederom weinig zwarte sterns in het IJsselmeergebied aanwezig.
Foto Otto de Vies.*

1. Inleiding

Sinds 1980 worden zwarte sterns in de (na)zomer op hun slaapplaatsen in het IJsselmeergebied en in de Westelijke Waddenzee geteld (van der Winden & Klaassen 2008). Deze tellingen geven het beste inzicht in de totale aantallen op het IJsselmeer en Markermeer omdat tellingen van foeragerende zwarte sterns op het open water hooguit zeer incidenteel zijn uitgevoerd. De informatie kan vervolgens gebruikt worden voor de monitoring van de vogelaantallen in deze Natura 2000-gebieden. Sovon Vogelonderzoek Nederland en Jan van der Winden coördineren sinds 2007 gezamenlijk deze tellingen. De afgelopen 20 jaar zijn er met enige regelmaat eilanden of ondieptes aangelegd in het IJsselmeergebied. Omvangrijke plekken in die periode waren Kinseldam, Natuurboog, De Kreupel, Ierst, Marker Wadden en Trintelzand. En nieuwe plekken worden sinds 2020 al weer opgespoten of zijn in voorbereiding. Dat zorgt voor een toenemend aanbod aan alternatieven voor de sterns om te overnachten. Dat is gunstig voor de sterns, maar maakt de coördinatie lastiger.

In 2020 hebben we, zo goed en zo kwaad als het kon, weer zoveel mogelijk plekken bezocht waar sterns in voorgaande jaren sliepen, maar tevens weer verkenningen uitgevoerd in het gebied om te zien of er alternatieve locaties werden bezet. Op drie momenten in de nazomer zijn de belangrijkste locaties binnen het tijdsbestek van een paar dagen geteld, waarvan hier verslag wordt gedaan.

Zwarte sterns ruien in het IJsselmeergebied de binnenste handpennen. Op de foto zie je ook mooi de kleine zwemvliezen die ze hebben (Foto J. van der Winden).

2. Telgebieden en methode

In het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM) tellen vrijwilligers jaarlijks de zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied. Idealiter worden alle plekken simultaan geteld, maar vanwege het weer of de logistiek (door beschikbaarheid van boten) was het niet mogelijk om alle plekken op dezelfde avond te tellen. Vandaar dat het niet lukte om de locaties op dezelfde avond te tellen. Locaties die sowieso in aanmerking komen voor de simultaantelling zijn plekken waar in het recente verleden zwarte sterns in het IJsselmeergebied sliepen. Dit betrof De Kreupel (IJsselmeer), het Balgzand (Westelijke Waddenzee), eilanden en vooroevers bij de Houtribdijk (Trintelzand) en Marker Wadden (Markermeer). Elk jaar worden bovendien alle nieuwe en potentiële locaties in de avond bezocht om te zien of zwarte sterns daar overnachten.

Op 15, 22 en 29 augustus 2020 werden simultaan tellingen van reuzensterms op slaapplaatsen in Nederland uitgevoerd. Die tellingen worden eveneens jaarlijks georganiseerd in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM). Deze tellers letten dan ook op zwarte sterns op de betreffende plek, waardoor ook op die plekken slaapplaatsen van zwarte sterns worden opgespoord en geteld. De zwarte sterns worden in de avonduren geteld op het moment dat zij op de slaapplaats arriveren. In 2020 is tijdens drie periode gelukt simultaan de belangrijkste locaties te tellen (Tabel 1). Eind juli werd De Kreupel niet geteld maar waarschijnlijk sliepen hier nauwelijks zwarte sterns dus goedbeschouwd zijn er drie complete simultaantellingen geweest.

In 2020 bleek het Trintelzand als slaapplek voor zwarte sterns belangrijker dan Marker Wadden. Op Trintelhaven waren tellers actief die vogels tellen die op seizoenstrek de omgeving van de telpost passeren. Zij registreerden ook de aantallen zwarte sterns die vanaf het IJsselmeer naar het Trintelzand/Marker Wadden vlogen. Ze telden op tien avonden tussen 28 juli en 23 augustus (zie www.trektellen.nl) en deze aantallen zijn benut voor de slaapplaatsen Trintelzand/Marker Wadden.

Zwarte sterns uit het noordelijk IJsselmeer en de westelijks Waddenzee kunnen op het Balgzand slapen. Deze sterns vliegen dan in de avond westwaarts langs de kust van Wieringen. Op de Waddendijk bij het plaatsje Vatrop zijn ze dan het beste te tellen. Hier werd in 2020 op vier avonden geteld (24 juli, 31 juli, 7 augustus en 15 augustus).

In 2020 verbleven er in het begin van het seizoen veel zwarte sterns in de omgeving van Den Oever op de Waddenzee (Foto J. van der Winden)

3. Aantallen sterns op slaapplaatsen

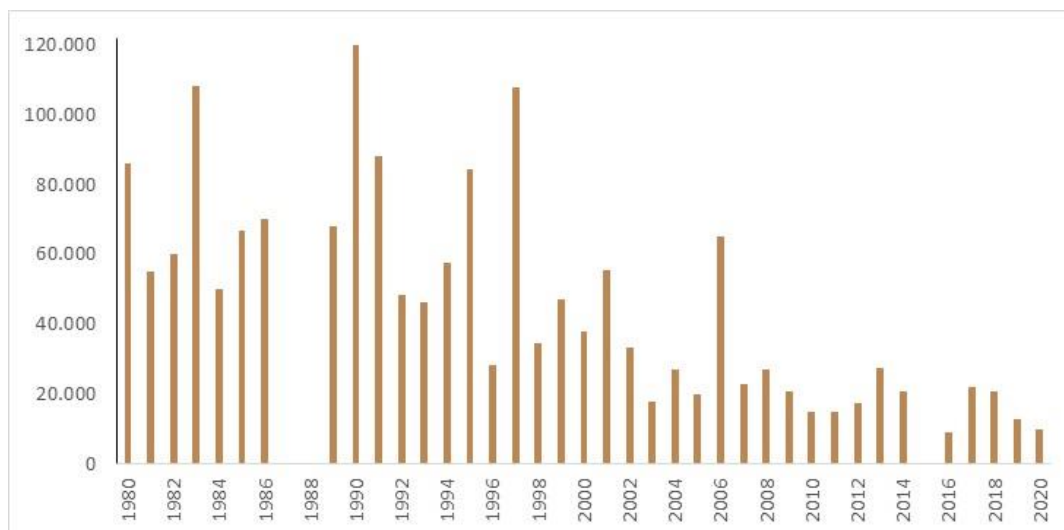
3.1. Zwarte stern

In 2020 waren wederom in de piekperiode lagere aantallen (10.000) aanwezig dan voorgaande jaren in het IJsselmeergebied (Tabel 1, Figuur 1). Op De Kreupel sliepen eind juli zelfs zo weinig zwarte sterns, dat de telling van begin augustus werd geannuleerd. In die periode foerageerden er overdag wel honderden tot duizenden nabij Den Oever op de Westelijke Waddenzee. Deze sterns werden in de avond geteld bij Vatrop onderweg naar hun slaapplaats op het Balgzand. Bij een controle op 7 augustus op De Kreupel waren er nog steeds geen wezenlijke aantallen aanwezig. Die locatie lijkt dus nauwelijks benut in 2020. Ook op Marker Wadden waren vanaf eind juli nauwelijks zwarte sterns aanwezig. De aantallen varieerden hier van 10 tot 100. De meeste sliepen in die regio dit jaar op het Trintelzand. Frequente tellingen bij Trintelhaven (Figuur 2) laten de grote variatie in aantallen gedurende het seizoen goed zien. Met zelfs nog een hoog aantal van 8.000 laat in augustus. De variatie in aantallen kan veroorzaakt worden door een snelle turnover, maar ook doordat de sterns wisselen van slaapplek. Ook komt het geregeld voor dat de zwarte sterns zeer laat in het donker arriveren en niet meer met verrekijkers of telescopen zichtbaar zijn.

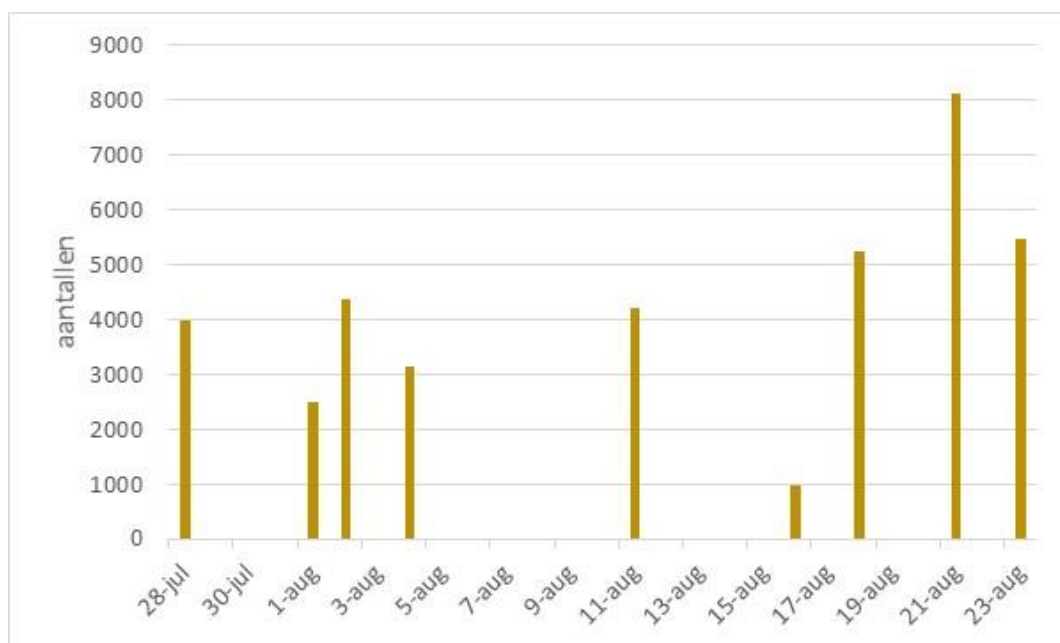
Tijdens de reguliere tellingen van reuzensterren op slaapplaatsen werden alle overige potentiële slaapplekken voor zwarte sterns langs de Friese IJsselmeerkust, het Markermeer (Kinseldam), de IJsselmonding en randmeren bezocht. Aanvullend zijn verkenningen in de avonden uitgevoerd van andere potentiële overnachtingsplaatsen. Dat gaf zekerheid dat er geen plekken zijn gemist met wezenlijke aantallen overnachtende zwarte sterns.

Tabel 1. Aantallen (afgerond) zwarte sterns op slaapplaatsen op De Kreupel, Trintelzand en het Balgzand in 2020. (s) = periode van simultaantelling.

Datum	Vatrop (Balgzand)	De Kreupel	Trintelzand	SOM
24–28 juli (s)	2.944	10	4.000	7.000
31 juli–2 augustus (s)	5.660	n.g.	4.400	10.000
6–11 augustus (s)	2.477	5	4.200	7.000
15–18 augustus	382	n.g.	5.000	>5.000
21 augustus	n.g.	n.g.	8.000	8.000

Figuur 1. Maximaal getelde aantallen zwarte sterns op slaappleatsen in het IJsselmeergebied en Westelijke Waddenzee in de periode 1980–2020. In drie jaren (1987, 1988, 2015) waren de tellingen incompleet.

Figuur 2. Aantallen zuidwaarts passerende zwarte sterns tijdens hun slaaptrek, geteld vanaf Trintelhaven, op negen avonden in de zomer van 2020. Op Bron www.trektellen.nl

3.2. Reuzensterne en visdief

Tijdens de avondtellingen bij slaappleatsen van zwarte sterns wordt er door de tellers altijd opgelet of er ook reuzensterne overnachten. Tijdens de simultaantelling van zwarte sterns van half augustus sliepen er 15 reuzensterne op het Trintelzand. Op 23 augustus waren het er zelfs 19. Op andere locaties werden geen reuzensterne op slaappleatsen vastgesteld. Ze waren soms tot laat in de schemer aanwezig, zoals op Marker Wadden, maar er werd geen indicatie verkregen dat ze er ook in de nacht bleven. De gebieden zijn echter zeer groot en onoverzichtelijk. Visdieven hebben steeds meer alternatieven in het IJsselmeergebied om te overnachten. Ze gebruiken veel meer plekken dan zwarte sterns. Zo sliepen ze ook op De Kreupel en Marker Wadden. En daarnaast ook op locaties elders zoals Trintelzand, omgeving Afsluitdijk, Oostvaardersdijk en omgeving Almere. Ook slapen ze vaak verspreid over een eilandcomplex, zodat het steeds moeilijker wordt met de huidige telinspanning inzicht te krijgen van de totale aantallen. Tijdens enkele data waren de tellingen min of meer compleet: De Kreupel 24 juli 3500 ex; Marker Wadden 6 augustus 3000 en Trintelzand 23 augustus 2200.

3.3. Conclusies

In 2020 waren er wederom lage aantallen zwarte sterns in het IJsselmeergebied aanwezig (maximaal 10.000). De Kreupel en Marker Wadden werden door zwarte sterns nauwelijks gebruikt als slaapplek. Het Balgzand en Trintelzand waren in 2020 de belangrijkste locaties voor overnachtende zwarte sterns. Daarmee is het duidelijk dat de zwarte sterns zich steeds meer aanbod hebben aan geschikte slaapplekken. Voor visdieven geldt dit in sterkere mate omdat het aanbod aan geschikte slaapplekken nog hoger is en een totaaloverzicht moeilijker wordt.

Foto Otto de Vries

4. Dankwoord

De tellingen vonden plaats in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen van Sovon, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) dat in samenwerking met het CBS, in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies (BIJ12) wordt uitgevoerd. Staatsbosbeheer (De Kreupel) en Natuurmonumenten (Marker Wadden) droegen logistiek bij aan het welslagen van de tellingen door te zorgen voor bootvervoer en assistentie in het veld.

Dankzij deze samenwerking is het ook in 2020 weer gelukt om telgroepen op het juiste moment naar de belangrijke slaapplekken te vervoeren. Met name Leon Kelder (Staatsbosbeheer) wordt bedankt voor zijn inzet om de tellingen op De Kreupel te laten slagen. Camilla Dreef, Esmé Meys, Marthe Olthof hielpen met de coördinatie van de tellingen op Marker Wadden.

De tellingen werden door vrijwilligers uitgevoerd en daarin waren veel mensen belangrijk: Otto de Vries telde alle keren bij Vatrop. Omdat hij dit al jaren stug volhoudt hebben we een mooi beeld van de aantallen op het Balgzand. Op De Kreupel hielpen de volgende personen met de tellingen: Leon Kelder, Peter van Horssen, Eric van der Velde en René Vos. Op Marker Wadden hielpen René Vos, Sonja Weeda, Maarten Hotting en Camilla Dreef met tellen. De schippers en de eilandwachters worden bedankt voor hun logistieke hulp. Guido Berger en Mervyn Roos telden de slaaptrek bij Trintelhaven en stelden hun gegevens beschikbaar voor dit verslag. Marten Wesselijs controleerde of er zwarte sterns slieden op de Steile Bank. Martin Poot en Camilla Dreef gaven waardevolle suggesties bij het concept verslag. Paul van Els (Sovon) hielp mee de informatie te verzamelen van locaties waar reuzensterne in de avonduren werden geteld en hij las het verslag door.

Gebruikte literatuur

Van der Winden J. & O. Klaassen 2008. Totaal aantallen sterns in het IJsselmeergebied in heden en verleden aan de hand van slaapplaattellingen. Bureau Waardenburg rapport 08-047/SOVON-onderzoeksrapport 008/04, Culemborg, Nijmegen.

Van der Winden 2019. Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied in 2019. Notitie, Jan van der Winden Ecology, research & consultancy, Utrecht.

Dantelaan 115
3533 VC Utrecht
jvdwinden@hetnet.nl